

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

การศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนบนพื้นที่สูง
The Study on Institutional Development of Community-Based
Organizations in the Thai Highland

แผนงานการวิจัยการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ
และมิติด้านสังคม

โดย

เกษราภร ศรีจันทร์ และ นรเศรษฐ์ เขียวชา

สนับสนุนทุนวิจัยโดยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

การศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนบนพื้นที่สูง
The Study on Institutional Development of Community-Based
Organizations in the Thai Highland

แผนงานการวิจัยการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
สร้างมูลค่าเพิ่มแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางชีวภาพ
และมิติด้านสังคม

- โดย
- คณะผู้วิจัย
- สังกัด
1. นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
 2. นายนรเศรษฐ์ เขียวชา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ธันวาคม 2558

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่สนับสนุนทุนวิจัยการศึกษารูปแบบ
แบบกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนบนพื้นที่สูง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ
เกษตรกรบ้านขุนตื้นน้อย บ้านปิพอ เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่าง
ยั่งยืนบ้านขุนตื้นน้อย ตำบลแม่ต๋น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เกษตรกรบ้านวะโดโรโก และเจ้าหน้าที่
โครงการขยายผลโครงการหลวงแม่สอง ตำบลแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ที่ได้ให้ข้อมูลและ
ข้อเสนอแนะในการพัฒนาองค์กรชุมชนในระยะต่อไปเป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ
ธันวาคม 2558

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์
ตำแหน่ง นักวิชาการ
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 ต่อ 3201 / 0-5332-8494
Email: kesaraporns@hrdi.or.th

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล นายนรเศรษฐ์ เขียวชา
ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 ต่อ 3501 / 0-5332-8494
Email: norazestz@hotmail.com

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญเรื่อง	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	จ
บทคัดย่อ	ฉ
Abstract	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	3
2.1 ทฤษฎีและแนวคิด	3
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	11
บทที่ 4 ผลการวิจัย	13
4.1 ความหมายและประเภทขององค์กรชุมชน	13
4.2 ความจำเป็นของการรวมกลุ่ม	15
4.3 องค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง	16
4.4 กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน	20
4.5 ลักษณะองค์กรชุมชนและหน่วยส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรชุมชน	21
4.6 ลักษณะองค์กรชุมชนในโครงการขยายผลโครงการหลวง	37
4.6.1 เครือข่ายลุ่มน้ำแม่ต๋นน้อย	37
4.6.2 กลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าแม่ต๋น	40
4.6.3 กลุ่มสตรีผู้ผลิตหัตถกรรมชุมชนต๋นน้อย	46
4.6.4 กลุ่มธนาคารข้าวบ้านวะโดรโกร	48
บทที่ 5 สรุปและวิจารณ์ผล	50
เอกสารอ้างอิง	52

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตัวอย่างลักษณะองค์กรชุมชนและหน่วยส่งเสริมการจัดตั้ง	21
2	รายละเอียดองค์ประกอบการจัดตั้งองค์กรชุมชนประเภทต่างๆ	22
3	ตำแหน่งและหน้าที่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าแม่ต๋น	42
4	กระบวนการปลูกกาแฟของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าตำบลแม่ต๋น	44

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	วิถีตลาดกาแฟอราบิก้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟแม่ต๋น	41
2	ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกลุ่มหัตถกรรมบ้านขุนตั้นน้อย	47

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนและสถาบันชุมชนในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวง พบว่ารูปแบบองค์กรชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนมีลักษณะที่ทางการคือมีการจดทะเบียนกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและมีกฎหมายรองรับ และลักษณะที่ไม่เป็นทางการซึ่งหมายถึงการรวมตัวกันทางสังคม ความจำเป็นของการการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่ทางการแบ่งออกเป็น 4 ด้านคือ 1) รวมกลุ่มเพื่อความอยู่รอด เช่น กลุ่มการออม 2) รวมกลุ่มเพื่อเพิ่มพลังปัญญา เช่น กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำ และ 3) รวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ และ 4) รวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง โดยองค์กรชุมชนส่วนใหญ่ในโครงการขยายผลโครงการหลวงได้รับการจัดตั้งและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้ระยะการจัดตั้งเริ่มต้นดำเนินการได้ในระยะเวลาอันรวดเร็วแต่การบริหารจัดการของกลุ่มองค์กรจำเป็นต้องได้รับการขับเคลื่อนต่อเนื่องในระยะยาว ในขณะที่กรณีศึกษาองค์กรชุมชนที่ประสบผลสำเร็จจะมีขั้นตอนการริเริ่มกลุ่มที่มีระยะเวลานานกว่า แต่สามารถบริหารจัดการตนเองได้ในระยะยาวและมีบทบาทของภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมจำกัด ดังนั้นกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนในพื้นที่ขยายผลโครงการหลวงจึงต้องให้ความสำคัญและมีกระบวนการริเริ่มกลุ่มอย่างละเอียดอ่อน

คำสำคัญ องค์กรชุมชน ทุนสังคม พื้นที่สูง

Abstract

The research program aim to explore type and stepwise of community-based organization (CBOs) in highland. The study discovered that there are both formal CBOs that are registered under relevant law and informal ones that are socially formed and functioned by community. Main drivers of CBOs establishment are 1) maintaining community survival e.g. saving group 2) integration knowledge and wisdom e.g. village rice mill group, catchment management 3) increasing negotiation e.g. cooperatives, village enterprise and 4) self-help management. Most of CBOs in the Royal Project Extended area are formed by government entities with quick initiation phase but long term coaching is needed. Whereas, strong CBOs took longer time in initiation phase but sustain self-management in longer term. Hence, further development of CBOs must carefully address the stepwise in particular in the initiation stage.

Keywords: institutional development, social capital, CBOs, highland

